

Om Urkult

Musik- och världskulturfestivalen Urkult i Näsåker vid

Ångermanälvens branter har ett förbryllande förtecken som jag inte kommer åt men som gör mig nästan omåttligt fascinerad. Den saknar nämligen den egenskap som man kanske mest förknippar med fenomenet av typen Urkult. Det handlar om en av de mest värdeladdade faktorerna och det görs mer eller mindre automatiskt eller oreflekterat. Något som ses som en självklarhet och som byggt upp något av festivalens varumärke. Jag pratar om begreppet identitet, på en plats som ligger i hjärtat av den norrländska naturromantiken men som för några dagar i början av augusti fylls av företräden för en lika romantisk som bejublad världskultur. Dessa två saker bäddar för en komplicerad hybrid mellan det lokala och globala. Identitet förknippas vanligen med en homogen och autonom känsla av hemvist, av entydiga kännetecken historiskt, miljömässigt och socialt. Platsen Näsåker, som ligger kant i kant med Ångermanälven är traditionellt känd för namn som poeten Per Molin och dennes "Ådalens poesi" och konstnären Helmer Osslunds storlagna scenerier. Båda har starkt bidragit till att göra det natursköna landskapet välbekant i hela landet. Dessutom ligger Nämforsen där, med sin unika mängd av hållmålningar med bergiga rötter långt tillbaka till stenåldern. Näsåker som plats har sålunda en absolut och egen identitet av mellannorrländsk historia och kultur. Men det är inte den som definierar Urkult, det är bara ena byggstenen.

Till den elfte upplagan av festivalen samlades artister och musiker från skilda håll i världen som USA, Afrika, Mellanöstern och Europa, och bland danskurserna märktes grönländsk maskdans, argentinsk tango, hednisk polska... Som ytterligt samtida kontrast till dessa kulturhistoriska nedslag bjöd exempelvis "Svenska Akademien" från Skåne på reggaeinfluerad hiphop med politiska förtecken och den franska gruppen "Recycler" på arabiskmättad techno-trance. Österbottningarna "Alamaailman Vasarat" var kanske den mest konstnärligt experimenterande gruppen, med kullkastande av allt som heter musikaliskt vanebyggande. Tunghamrad brasspunk kunde blixtnabbt övergå i tangomelankoliska valsslingor och sluta i metallisk hårdrock. Blyghet, förvåning, komik understöddes av tvärkastande rytmer, och när trombonisten Erno Haukkala på ett par ställen huvudbangade sitt långa hårsvall rämnade på något sätt alla konstruktioner. De musikaliska framträdandena på Urkult (tillsammans med alla andra kulturprojekt) bildar den andra byggstenen i festivalens varumärke. En tredje grundläggande sten som kanske är den mest bärande är det sociala

kontaktskapande som kontinuerligt sker överallt innanför och utanför festivalområdet. Folk har plötsligt tid att prata med varandra, som om själva den öppna atmosfären för alla åldrar och alla smaker just framtingar en avspändhet och förtrolighet för varandra.

Här är det alltså fråga om en mängd olika individuella

identitetsmarkörer som förs samman till en numera allmänt accepterad kulturmix oberoende av tid och rum. Denna blandning av för publiken kända och främmande kulturella uttryck skapar kanske en egen global eller rentav universell identitet. Vi är alla människor och hur olika vi än ser ut och beter oss är vi ändå en och samma varelse på en och samma jord. Det kan synas alltför enkelt, men det är just denna barnsligt avväpnande känsla som infinner sig. Augustinattens gulvita måne över Urkult bara understryker eller bekräftar uniciteten och samhörigheten, mot alla tidens odds kan man tycka. Eller gör den det? När månen för ett ögonblick smyger in bakom ett moln och skuggor kastas in över festivalområdet väser kanske identitetsspöket sina obehagliga frågor. Mötet mellan en mängd disparata uttryck kan lika gärna skapa känslan av hemlöshet och förvirring. Var hör jag hemma? Den splittrade helhetsupplevelsen riskerar att jag tappar kontrollen i en slags upphetsad och nervös berusning inför det okända. Om jag har en identitet som grundlagts av förslagsvis norrländsk glesbygd, hur påverkas den av temperamentsfull zigenarmusik från Balkan? Fördjupas eller tunnas den ut? Jag tror varken det ena eller det andra. Däremot kan ett nytt perspektiv skapas för ögonblicket.

Faktum är att både den personligt rotade identitetskänslan i ett hemmaursprung och den vagt gemensamma i en samtidstillhörighet upplöses eller hamnar i bakvattnet för en sorts kontrapunkterande igenkänning i varje ny erfarenhet. Identitetsfrågan hamnar i kris eller får en helt ny radikal innebörd när hela spektrat av försvarsmekanismer vid gränsdragningar mellan kulturella, nationella eller psykologiska kännetecken tappar sina markörer. Istället uppstår en lika tom som omtumlande känsla av frihet och kravlöshet som liknar den djupt konstnärliga. Kanske kan man tala om en identitet som ständigt måste uppdateras, som fortlöpande likt det konstnärliga arbetet ställs inför nya perspektiv. Den frånhänder sig inte de lokala och globala byggstenarna men den bygger upp en plattform som förskjuter deras betydelser. De två begreppen tar egentligen ut varandra när de ställs sida vid sida. Till exempel är "det globala" inget entydigt och homogent begrepp. Den består vid närmare skärskådande av en ofantlig anhopning av små lokala identitetsfaktorer som åker härs och tvärs över världen, både som fiktion och i verkligheten. Men här måste vi vara precisa. Det handlar inte om en blandning av typen "det lokala" som efter ett tiotal år i begreppsvärlden börjar bli alltför vagt och lättköpt. Utan snarare en utkristallisering, ett utvaskande av de två polerna som kanske ändå

skapar en överraskande förtätning eller nyorientering av det närmast synliga och mest ofrånkomliga, just hanterbarheten i det lokala perspektivet. Det lokala nav (som också är det globala i förlängningen) är den egna personligheten på den egna tillfälliga eller konstanta platsen, jaget med de egna erfarenheterna av upplevelserna av världen. Genom inflytandet från andra också lokala kulturigenkänningstecken rubbas det "gamla" egna lokala centrum och begreppet identitet får ett nytt ansikte. Det är detta som är det faktiska Urkults kännetecken, som inte är en trollformel eller ansiktsmålning utan avsaknaden av identitet och ett frigörande av den. Någonstans i närheten av den egendomligt provokativa proklamation jag råkade avlyssna från högröstat samtal i ett närliggande tält: "Att bry sig om sig själv är att bry sig om att andra bryr sig om dig själv." Omskrivet skulle det handla om att se sin egen plats genom att låta en annan plats kasta nytt ljus på den. Det är också en välkänd, lika svår som utmanande konstnärlig praxis.

Jan K Persson